

UTJECAJ BRAČNOG EMOCIONALNOG SKLADA RODITELJA NA ŠKOLSKI USPJEH I PONAŠANJE DJECE

Mira Čudina-Obradović, Josip Obradović
Filozofski fakultet, Zagreb

UDK: 37.018.1
316.356.2

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 18. 9. 1995.

Da bi se utvrdio utjecaj bračnog sklada na školsku uspješnost i ponašanje djece u školi, provedeno je istraživanje na 106 bračnih parova u različitim stupnjevima bračne intaktnosti/narušenosti. Definirano je 16 dimenzija bračnog sklada prema pretpostavci da su bračni odnosi skladniji ukoliko partneri osjećaju međusobnu ljubav i poštovanje, ako obiteljske dužnosti razumijevaju kao zajedničke ciljeve te ako u braku nema nekih oblika zlostavljanja. Postupkom logističke regresije utvrđena je vjerojatnost utjecaja svake od definiranih varijabli bračnog sklada na povećanje općeg školskog uspjeha i ocjene iz vladanja djece ispitanih bračnih parova. Kao najprediktivnija pokazala se očeva uključenost, shvaćanje potrebe zajedničkog rješavanja svih problema i očeva ljubav prema majci. Rezultati se tumače u skladu s modelom – kvalitetno roditeljstvo kao "neposredni okolinski utjecaji" te s modelom socijalne potpore.

UVOD

Iako je 60-ih godina psihologijom zavladao znatan skepticizam u pogledu svemoćnosti socijalizacije u kognitivnom području te je uloga roditelja kao socijalizirajućih čimbenika umanjena zbog pretpostavke o važnosti aktivnog doprinosa samog djeteta (Maccoby, 1992), mnogobrojna istraživanja govore o velikom utjecaju obitelji ne samo na socioemocionalni razvoj djeteta i njegovu osobnost nego i na mnoge kognitivne rezultate. 80-ih godina naglašava se važnost socijalnog posredovanja iskustva u obliku namjernih i specifično organiziranih interakcija odrasli-dijete te se u shvaćanju utjecaja na kognitivni razvoj dominacija Piageta zamjenjuje dominacijom Vygotskoga, a shvaćanje o odvijanju unutarnjeg razvojnog načela zamijenjeno je pojmom područja proksi-

malnog razvoja čije granice postavlja vanjski čimbenik, tj. roditelj-učitelj (Wertsch & Tulviste, 1992). Prema oba shvaćanja obiteljski su utjecaji važni, no dok je prema Piagetu kognitivni razvoj posljedica djetetovih "akcija na predmetima" i glavni je zadatak roditelja da djetetu omoguće uočavanje posljedica vlastite akcije, prema Vygotskome je zadatak obitelji važniji i teži, jer je djetetov kognitivni razvoj posljedica kvalitetne i organizirane socijalne interakcije. Brojna istraživanja utjecaja obitelji na kognitivni razvoj djece govore o važnosti obiju roditeljskih uloga.

Obiteljski utjecaj na školsku uspješnost dokumentiran je mnogobrojnim istraživanjima u najrazličitijim društvima. Prva su istraživanja kvalitetu obitelji definirala kao socioekonomski status obitelji (SES), u kojem su zajedno ili zasebno sadržane sastavnice: ekonomski položaj obitelji, obrazovni status oca, majke ili oba roditelja, opremljenost stana stimulativnim i kulturnim sadržajima ili organiziranost i strukturiranost kućnog života. SES nije dobar samostalan prediktor školske uspješnosti, iako je socijalna struktura obitelji (potpuna ili nepotpuna obitelj) značajna za mnoge varijable, osobito za dječju socijalnu prilagođenost (Garfinkel & McLanahan, 1986; Hetherington et al., 1983). Značajno se povećanje povezanosti sa školskim uspjehom postiže kad se kao obiteljske varijable uvrste procesne sastavnice, tj. elementi koji opisuju "obiteljsku obrazovnu atmosferu": roditeljske stavove prema školi, učenju, čitanju, važnosti i vrijednosti obrazovanja, roditeljske aspiracije za dječje napredovanje (White, 1982). Strukturne obiteljske varijable jesu "distalni" utjecaji i posredovane su varijablama koje pripadaju u skupinu "neposredni okolinski utjecaji" (*proximal environmental experiences*) (Felner et al., 1995; Conger et al., 1993). "Neposredni okolinski utjecaji" uglavnom obuhvaćaju bilo stvarno ponašanje roditelja usmjereno na dječji uspjeh u učenju i školi (odgovaranje na pitanja, razgovor za stolom, čitanje, razgovor o školi, organiziranje i kontroliranje učenja kod kuće (Shields, 1983; Grolnick, W.S & Slowiaczek, 1994), bilo roditeljsku uključenost u dječji školski život (Fantuzzo et al., 1995) ili roditeljski utjecaj na poticajno ili "kočeće" emocionalno okruženje. Tu pripadaju roditeljske emocionalne reakcije na socioekonomsku situaciju: obiteljska klima (Felner et al., 1995; Kurdek, 1995), roditeljske interakcije i konflikti (Allison & Furstenberg, 1989; Grych & Fincham, 1990), stilovi obiteljskog odgoja (Baumrind, 1991; Dornbusch et al., 1987; Steinberg, 1989). Unutar istraživanja obiteljske klime zasebnu veliku skupinu čine istraživanja utjecaja roditeljskih bračnih sukoba, rastave braka i "obiteljske tranzicije" (Obrađović, 1990; Kurdek et al., 1995). Sve su te varijable nepobitno povezane i s uspjehom djeteta u školi, a i s njegovom prilagođenošću koja se očituje kao primjereno djetetovo ponašanje. Pritom je očito da je statistička povezanost to viša što su razrađenije varijable "neposredni okolinski utjecaji", tj. što one više odražavaju funkciju, stvarno ponašanje ili složenu interakciju u obitelji, a manje su oznaka za neku strukturnu osobinu kao što je SES. Iako se u pogledu objektivnog definiranja prediktora koji označuju roditeljske postupke ili oblike uključivanja u dječji školski život ("kvalitetno roditeljstvo") otišlo dosta daleko, razrada obiteljske dinamike u smislu jasno definiranih oblika obiteljske interakcije nije daleko odmakla. Osobito su zapostavljeni aspekti emocionalnih procesa i interakcija između roditelja, za koje se može pretpostaviti da su važan dio

"neposrednih okolinskih utjecaja" i najznačajniji utjecaj na varijablu "kvalitetno roditeljstvo". Stoga smo ovo istraživanje poduzeli kako bismo provjerili imaju li emocionalni procesi i emocionalni sklad među roditeljima utjecaja na školski uspjeh i prilagođenost djece. Pretpostavka je da će pozitivni emocionalni odnosi među roditeljima stvoriti obiteljsko ozračje koje će štititi djecu od utjecaja ekonomskih i drugih nedaća i istodobno se prenositi na pozitivan i zainteresiran odnos prema djeci. Smatramo zato da će kvaliteta emocionalnih odnosa roditelja biti značajan modifikator i pasivnih (strukturnih) značajki obitelji, a i roditeljskih postupaka i uključenja u dječji život i probleme.

METODA

Istraživanje je dio šireg projekta koji je financirao USIZ socijalne zaštite grada Zagreba,¹ a kojim se ispitivala kvaliteta roditeljskog braka i njen utjecaj na emocionalni i kognitivni razvoj djece. U istraživanje je bilo uključeno 770 bračnih parova u gradu Zagrebu (sudjelovali su i muševi i žene), koji su pripadali trima kategorijama: intaktan brak (243 parova), narušen brak (266 parova) i razoren brak (261 par). Istraživanjem su obuhvaćena sva njihova djeca mlađa od 18 godina, od kojih je bilo 770 prvorođene i 398 drugorođene djece, kao i učiteljice te djece. Nizom upitnika koje su zasebno ispunjavali muševi, a zasebno žene, dobiveni su podaci o 5 skupina varijabli: 1. predbračne značajke obaju partnera, 2. bračni procesi, 3. emocionalna prilagođenost djece, 4. socijalni razvoj djece, 5. kognitivni razvoj djece.

Uzorak

U istraživanju utjecaja obiteljskog sklada na školski uspjeh i prilagođenost djece obuhvaćeno je 106 djece iz prvobitnog uzorka, i to sva ona djeca koja su u trenutku provođenja istraživanja pohađala školu. U uzorku je bilo 56% muške i 44% ženske djece. Dob djece bila je između 11 i 17 godina, a najčešća dob bila je 14 godina.

Varijable

Nezavisna varijabla: Bračni sklad roditelja

Bračni odnosi predstavljaju skup aktivnosti, interakcija, stavova i percepcija partnera, koji se odvijaju u kontinuitetu, pa ih zato možemo nazvati bračnim procesima (Obradović et al., 1992a: 148.). U prvobitnom su istraživanju varijable bračnih procesa izmjerene upitnikom "Bračni odnosi", koji sadrži 40 čestica, a mjeri 12 dimenzija bračnih procesa: ljubav i poštovanje prema partneru, ljubomora, zajednički ciljevi, zajedničko donošenje odluka, raspodjela moći, raspodjela dužnosti, zajedničko planiranje aktivnosti, uloge u braku i izvan braka,

1

Metodologija je opisana u radovima: Obradović, et al., 1992 i Obradović et al., 1992a).

stavovi prema partnerovim aktivnostima izvan kuće, percepcija vanjskih utjecaja na brak (roditelja, rođaka, prijatelja), čestina i intenzitet bračnih sukoba, percepcija partnerovog konzumiranja alkohola i njegovog utjecaja na brak, percepcija i zadovoljstvo seksualnim bračnim životom. Svaka se čestica odnosi na specifičan oblik bračne interakcije u skladu s prihvaćenom definicijom bračnih odnosa. Prvobitna verzija upitnika provjerena je pilotskim istraživanjem na 110 parova te je eliminiranjem i dodavanjem čestica dotjerana za konačan oblik. Dobivena je zadovoljavajuća mjera unutarnje pouzdanosti upitnika ($\alpha = .83$). Upitnikom se ispituje kako svaki od bračnih partnera percipira ili doživljava svaku od 12 dimenzija, a u obradi se zasebno raščlanjuje muževljeva percepcija, ženina percepcija i njihova zajednička percepcija.

Kako bismo odredili varijablu "Bračni sklad roditelja", odabrali smo između 40 čestica koje mjere bračne odnose 16 tvrdnji koje ukazuju na veći ili manji stupanj sklada bračnih odnosa. Pretpostavka je pri odabiru bila da će emocionalni odnosi među partnerima biti skladniji ukoliko partneri osjećaju međusobnu ljubav i poštovanje, ako obiteljske dužnosti razumijevaju kao zajedničke ciljeve te ako u braku nema nekih oblika zlostavljanja. 16 tvrdnji koje opisuju te dimenzije jesu: 1. postojanje poštovanja i ljubavi muža prema ženi, 2. postojanje poštovanja i ljubavi žene prema mužu, 3. muževljeva percepcija da je odgoj djece zajednički cilj obitelji, 4. ženina percepcija da je odgoj djece zajednički cilj obitelji, 5. muževljeva percepcija da je stjecanje materijalnih dobara zajednički cilj obitelji, 6. ženina percepcija da je stjecanje materijalnih dobara zajednički cilj obitelji, 7. muževljeva percepcija da je stručni napredak zajednički cilj obitelji, 8. ženina percepcija da je stručni napredak zajednički cilj obitelji, 9. muževljeva percepcija da je planiranje kućnog budžeta zajednička aktivnost obitelji, 10. ženina percepcija da je planiranje kućnog budžeta zajednička aktivnost obitelji, 11. muževljeva percepcija da je fizički zlostavljan u braku, 12. ženina percepcija da je fizički zlostavljana u braku, 13. muževljeva percepcija da je verbalno zlostavljan u braku, 14. ženina percepcija da je verbalno zlostavljana u braku, 15. muževljeva percepcija da je neverbalno zlostavljan u braku (šutnja, prkošenje), 16. ženina percepcija da je neverbalno zlostavljana u braku (šutnja, prkošenje). Od izabраниh 16 čestica sastavljena je ljestvica za mjerenje sklada međusobnih odnosa među partnerima. Dobivena je visoka pouzdanost ($\alpha = .93$).

Zavisne varijable: Opći školski uspjeh i ocjena iz vladanja

Za svako dijete zabilježena je ocjena općeg školskog uspjeha na kraju školske godine. Također je zabilježena ocjena iz vladanja. Zbog izrazite asimetričnosti distribucije ocjena, nismo mogli primijeniti ni jedan statistički postupak koji pretpostavlja normalnu distribuciju. Zato smo zavisne varijable izrazili u dvije kategorije: 1. kategorija: sve ocjene manje od odličan (od kojih je većina vrlo dobar) i 2. kategorija: ocjena odličan. Bilo bi ispravnije nezavisne varijable nazvati "veći ili manji uspjeh" na kraju školske godine, odnosno "bolja ili slabija ocjena iz vladanja".

Obrada

Za vrstu podataka koju nam nude zavisne varijable najprimjereniji je model logističke regresije. Taj je postupak jedan oblik multivarijatne analize, u mnogo-me sličan diskriminativnoj analizi, ali, za razliku od nje, ne pretpostavlja normalnu raspodjelu rezultata. Logističkom regresijom utvrđuje se vjerojatnost da će se neka pojava (promjena) dogoditi. Čak i u uvjetima kad je opravdano primijeniti diskriminativnu analizu, modelom logističke regresije dobivaju se jasniji rezultati. Dok linearna regresija koristi postupak "least square method", tj. sumu najmanjeg kvadratnog odstupanja dobivenih podataka od predviđenih vrijednosti zavisne varijable, logistička regresija primjenjuje postupak "maximum likelihood method". Koeficijenti dobiveni tom metodom pokazuju stupanj veće ili manje vjerojatnosti određene pojave (Norušis, 1994). Zbog prednosti modela logističke regresije pred ostalim multivarijantnim tehnikama, taj se postupak sve češće rabi u društvenim znanostima, posebno u sociologiji i socijalnoj psihologiji.

U primijenjenom postupku logističke regresije nismo rabili skalu bračnog sklada kao jedinstven instrument s jednim zajedničkom rezultatom, već smo 16 čestica skale shvatili kao 16 nezavisnih varijabli. Tako je sklad bračnih odnosa izmjeren pomoću 16 zasebnih varijabli koje ulaze u teorijski model, umjesto jednom varijablom koja bi bila određena zbrojem bodova u svakoj od 16 čestica.

Postupkom logističke regresije dobiva se nekoliko indikatora, pomoću kojih se interpretiraju dobiveni rezultati. To su: koeficijent logističke regresije – B, uz kojega se računa Wald test koji određuje značajnost koeficijenta logističke regresije. (Wald test je kvadrirani omjer između koeficijenta logističke regresije i njegove pogreške.) I na kraju, kao najkorisniji indikator rabi se "koeficijent vjerojatnosti promjene" (KVP). KVP pokazuje koliko je vjerojatno da će doći do promjene u zavisnoj varijabli ako se vrijednost nezavisne varijable promijeni za jedinicu. Primjerice, na tablici 1, KVP za nezavisnu varijablu "postojanje ljubavi muža prema ženi" iznosi 38.78. (On se dobiva tako da se vrijednost koeficijenta logističke regresije B /3.66/ uzme kao eksponent funkcije prirodnog logaritma, $e^{3.66}$, što iznosi 38.78.) KVP se interpretira na sljedeći način: povećanje stupnja varijable "postojanje ljubavi muža prema ženi" za jedinicu na skali mjerenja povećat će vjerojatnost boljeg školskog uspjeha 38 puta. Ili, ako u Tablici 1 gledamo dobivene vrijednosti za varijablu "nepostojanje fizičkog zlostavljanja muža", koeficijent logističke regresije je .23, a KVP 1.26, što znači da će vjerojatnost pojavljivanja boljeg školskog uspjeha biti veća za 26% ako je stupanj na skali "nepostojanje fizičkog zlostavljanja muža" veći za jedinicu. Ako je dobiven koeficijent logističke regresije s negativnim predznakom (kao što je to u tablici 1 "ljubav žene prema mužu" /-.84/ kojem odgovara KVP=.43), onda se za svaku jedinicu promjene na nezavisnoj varijabli smanjuje vjerojatnost boljih rezultata ili, konkretno, za svaku jedinicu smanjenja stupnja na varijabli "ljubav žene prema mužu" vjerojatnost smanjenja školskog uspjeha povećat će se za 43%. KVP pokazuje povećanje vjerojatnosti da će se promjenom veličine nezavisne varijable dobiti povećan ili smanjen stupanj zavisne varijable. On ne pokazuje smanjenje ili povećanje *vrijednosti* zavisne varijable.

Osim navedenih koeficijenata, postupkom logističke regresije dobiva se i globalni test koji pokazuje koliko skup nezavisnih varijabli koje smo uporabili u istraživanju kao teorijski model objašnjava zavisnu varijablu. To je "goodness of fit", koji se pretvara u hi-kvadrat. Statistički značajan hi-kvadrat pokazuje da su nezavisne varijable globalno, kao teorijski model, prediktivne za zavisnu varijablu.

Drugi globalni kriterij koji pokazuje koliko uspješno nezavisne varijable određuju zavisnu varijablu jest postotak ispravno klasificiranih pojedinaca u jednu od dvije kategorije zavisne varijable na temelju nezavisnih varijabli.

REZULTATI

Utjecaj bračnog sklada roditelja na školski uspjeh djeteta

Globalni test provedene logističke regresije (*goodness of fit*) iznosi 95.42, a pretvoren u hi-kvadrat iznosi 39.38, što je značajno na razini .01. On pokazuje da sve uvrštene varijable zajedno značajno djeluju na zavisnu varijablu "opći školski uspjeh". Drugi globalni kriterij, tj. postotak ispravno klasificiranih pojedinaca u jednu od dviju kategorija zavisne varijable na temelju nezavisnih varijabli iznosi 95.24.

Individualni doprinos svake nezavisne varijable za zavisnu varijablu "opći školski uspjeh" (koeficijent vjerojatne promjene KVP) prikazan je u Tablici 1.

Tablica 1

Djelovanje varijabli bračnog sklada na opći školski uspjeh

Bračne varijable	B ¹	Wald test	DF	P	KVP ²
Odgov djece kao zajednički cilj (M) ³	6.48	5.65	1	<0.01	654.12
Ljubav muža prema ženi	3.66	3.43	1	>0.05	38.79
Zajedničko planiranje kućnog budžeta (M)	11.46	0.17	1	>0.05	36.92
Neverbalno zlostavljanje muža (nepostojanje)	3.61	3.86	1	<0.05	36.69
Materijalno stjecanje kao zajednički cilj (M)	3.58	3.40	1	<0.05	35.99
Odgov djece kao zajednički cilj (Z) ⁴	2.37	1.84	1	>0.05	10.67
Verbalno zlostavljanje žene (nepostojanje)	1.11	0.37	1	>0.05	3.03
Zajedničko planiranje kućnog budžeta (Z)	0.76	0.05	1	>0.05	2.13
Fizičko zlostavljanje muža (nepostojanje)	0.23	0.04	1	>0.05	1.26
Ljubav žene prema mužu	-0.84	0.66	1	>0.05	0.43
Neverbalno zlostavljanje žene (nepostojanje)	-1.09	0.75	1	>0.05	0.34
Fizičko zlostavljanje žene (nepostojanje)	-1.24	0.55	1	>0.05	0.29
Stručno napredovanje kao zajednički cilj (Z)	-1.76	1.61	1	>0.05	0.17
Stručno napredovanje kao zajednički cilj (M)	-4.71	5.39	1	>0.05	0.09
Verbalno zlostavljanje muža (nepostojanje)	-2.65	3.43	1	>0.05	0.07
Materijalno stjecanje kao zajednički cilj (Z)	-5.06	5.56	1	>0.01	0.06

¹B-koeficijent logističke regresije; ²koeficijent vjerojatnosti promjene (KVP);

³percepcija muža; ⁴percepcija žene

Kao što je već rečeno, najpouzdaniji indikator djelovanja nezavisne varijable na zavisnu jest KVP, prikazan u zadnjem stupcu Tablice 1. Postignuti rezultati govore nam da su za opći uspjeh u školi najprediktivnije sljedeće varijable sklada bračnih odnosa: odgoj djece kao zajednički cilj (M), zatim ljubav muža prema ženi, zajedničko planiranje kućnog budžeta (M) i materijalno stjecanje kao zajednički cilj (M). Uz veći stupanj na varijabli "odgoj djece kao zajednički cilj (M)", vjerojatnost boljšeg uspjeha u školi je uvećana za približno 654 puta. Ili, veći stupanj na varijabli "ljubav muža prema ženi" povećat će vjerojatnost boljšeg školskog uspjeha djeteta za približno 38 puta itd.

Na temelju ovog opisa možemo kazati da nam rezultati prikazani u tablici 1 pokazuju kako su gotovo sve varijable vrlo prediktivne za uspjeh djeteta u školi ili da naš model koji se sastoji od niza varijabli bračnog sklada jest relevantnan i visoko prediktivan za djetetov školski uspjeh.

Utjecaj bračnog sklada roditelja na vladanje u školi

Nakon nekoliko pokušaja utvrdili smo koji je teorijski model, tj. sklop nezavisnih varijabli, najprediktivniji za zavisnu varijablu "ocjena iz vladanja". Za razliku od zavisne varijable "opći školski uspjeh" za koju je 16 varijabli bračnog sklada ušlo u primjereni model, u slučaju kada se radi o zavisnoj varijabli "ocjena iz vladanja", broj nezavisnih varijabli je smanjen na 6.

Globalni test (*goodness of fit*) za varijablu "ocjena iz vladanja" iznosi 87.30, a pretvoren u hi-kvadrat 13.09 te je uz 6 stupnjeva slobode značajan na razini .05. To znači da uvrštene varijable koje predstavljaju sklad među bračnim partnerima uzete zajedno značajno djeluju na ocjenu iz vladanja. I prema drugom globalnom kriteriju rezultati apsolutno zadovoljavaju, jer smo uspjeli pokazati da se na temelju nezavisnih varijabli ispravno može klasificirati 92.68% pojedinaca u jednu od dvije kategorije koje predstavljaju ocjenu iz vladanja.

Pojedinačno djelovanje svake nezavisne varijable na varijablu "ocjena iz vladanja" prikazano je u Tablici 2.

Tablica 2

Djelovanje varijabli bračnog sklada na vladanje u školi

Bračne varijable	B ¹	Wald test	DF	P	KVP ²
Materijalno stjecanje kao zajednički cilj (M)	1.39	3.16	1	<0.005	4.02
Ljubav muža prema ženi	0.91	1.11	1	>0.05	2.47
Stručno napredovanje kao zajednički cilj (M)	0.29	0.20	1	>0.05	1.34
Odgoj djece kao zajednički cilj (M) ³	0.01	0.04	1	>0.05	1.01
Odgoj djece kao zajednički cilj (Z) ⁴	-0.56	0.67	1	>0.05	.57
Ljubav žene prema mužu	-1.01	2.57	1	>0.05	.36

¹B-koeficijent logističke regresije; ²koeficijent vjerojatnosti promjene (KVP);
³percepcija muža; ⁴percepcija žene

Kao što vidimo u tablici 2, KVP je najveći za nezavisne varijable: materijalno stjecanje kao zajednički cilj (M) te ljubav muža prema ženi. Drugim riječima, povećanje u tim varijablama za jedinicu povećava vjerojatnost boljeg vladanja u školi 4 odnosno 2 puta. Ostale su varijable prema koeficijentu VP također prediktivne, iako u manjem stupnju. Primjerice, smanjenje na varijabli "odgoj djece kao zajednički cilj (Z)" za jedinicu, povećat će vjerojatnost smanjenja ocjene iz vladanja za 57% itd.

Prema tome, možemo kazati da je logistička regresija pokazala da su nezavisne varijable koje predstavljaju sklad među bračnim partnerima prediktivne i za ocjenu iz vladanja u školi.

RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Kao što smo pretpostavili, bračni sklad među roditeljima odnosno sve bračne varijable zajedno kako smo ih definirali u teorijskom modelu, značajno određuju djetetov uspjeh u školi. Drugim riječima, za djetetov školski uspjeh važni su međusobni odnosi roditelja: međusobna ljubav, osjećaj da imaju zajedničke ciljeve i odsutnost zlostavljanja. Iako to na prvi pogled može izgledati kao neobičan rezultat, on je vrlo logičan ako se bračne odnose promatra kao medijator između opće obiteljske situacije i važnog "neposrednog okolinskog utjecaja", a to je "kvaliteta roditeljstva". Slično kao u modelu Congera i suradnika (Conger et al., 1993), majčine i očeve emocije i doživljaj obiteljske situacije utječu na njihove međusobne odnose, a ovi pak na kvalitetu roditeljstva, što dovodi do veće ili manje djetetove uspješnosti. Međutim, naši podaci omogućuju bolji uvid u dinamiku tih varijabli i pokazuju kako i koje varijable posredno djeluju na kvalitetno roditeljstvo. Najprije, ako raščlanimo podatke u Tablici 1 – za razliku od mnogobrojnih prijašnjih rezultata koji ukazuju na ulogu majke (Grolnick & Slowiaczek, 1994; Estrada et al., 1987) – prema našim podacima se čini da otac ima presudnu ulogu u složenoj dinamici koju predstavlja interakcija "bračni odnosi – kvalitetno roditeljstvo". Kao najvažnija odrednica kvalitetnog roditeljstva pojavljuje se očevo shvaćanje zajedništva sa ženom u rješavanju gotovo svih obiteljskih problema. Ukoliko otac shvaća probleme odgoja, materijalne dobrobiti i napredovanja obitelji kao zajednički problem muža i žene, on istodobno pomaže djetetovu napretku na nekoliko načina: neposrednim uključenjem u odgoj, odterećivanjem žene i oslobađanjem njene energije da se posveti odgoju, a može se pretpostaviti da postoji i posredni utjecaj. Naime, angažiran, zainteresiran muž koji normalno prihvaća svoj dio obiteljske odgovornosti, utječe na emocionalnu sigurnost i zadovoljstvo žene, čije su osnovne potrebe u braku izražene kao velika potreba za zajedništvom (Obradović, 1992). Ako je ta potreba zadovoljena, žena će imati osjećaj zaštićenosti, emocionalne sigurnosti i pripadanja, što će biti dobra osnova za pozitivan angažman u odnosu na djecu. Moramo naglasiti da je ovaj rezultat vjerojatno relevantan za naš socio-kulturni kontekst u kojemu je uloga muža očigledno vrlo važna (Obradović, 1992a). Osobito je zanimljiv rezultat koji pokazuje da je od svih uvrštenih varijabli najvažnije očevo shvaćanje da je odgoj djece zajednički cilj muža i žene. Važnost

te varijable može se djelomično objasniti njenim posrednim utjecajem na zadovoljstvo žene, ali očito je da ona ima i samostalnu vrijednost kao važnost roditeljske uključenosti u djetetov školski život. Naši su rezultati u skladu s brojnim rezultatima koji govore o velikom utjecaju roditeljske uključenosti u dječje obrazovanje na djetetove školske rezultate (Fantuzzo, 1995; Grolnick & Slowiaczek, 1994), ali ni u jednom od tih istraživanja nije se pokazala toliko značajnom, zapravo primarnom, uloga očeve uključenosti. Čini se, prema rezultatima ovog istraživanja, da je ključ uspješnog braka koji proizvodi kvalitetno roditeljstvo u rukama muža: ako on voli ženu, doživljava brak kao zajedništvo i aktivno se angažira u rješavanju zajedničkih problema, žena će biti zadovoljna, u braku neće biti međusobnog zlostavljanja i djeca će napredovati u obrazovnom pogledu. Osobito će značajno poboljšan biti djetetov školski napredak, ako je otac i aktivno uključen u dječje obrazovanje.

Djelovanje varijabli bračnog sklada na vladanje djece u školi (koje smo ovdje shvatili kao indikator emocionalne smirenosti i odsutnosti neprilagođenih reakcija) znatno je manje izraženo nego na školski uspjeh djece. I u ovom slučaju očevi stavovi i shvaćanje bračnih i obiteljskih obveza očito je prediktivnije od majčinog, što tumačimo kao i u slučaju varijable školski uspjeh. Osim što bračni sklad djeluje na školski uspjeh osiguravajući kvalitetniji angažman obitelji u obrazovnim iskustvima djece, on očito za djecu ima ulogu i socijalne potpore. Socijalna potpora je poruka koju dijete dobiva iz obitelji da je voljeno, da ga se cijeni, da je zaštićeno i da pripada sigurnoj čvrstoj zajednici (Dubow & Tisak, 1989). A socijalna potpora je čimbenik koji ima najveći utjecaj na emocionalnu prilagođenost djece (Estrada, 1987; Dubow & Tisak, 1989; DuBois et al., 1994). Za razliku od neposredne uključenosti roditelja u obrazovanje, koja se pokazala važnom odrednicom školskog uspjeha, kao najvažniji element socijalne potpore u našem istraživanju pokazala se uključenost oca u materijalno zbrinjavanje obitelji u zajednici s varijablom "ljubav muža (oca) prema ženi".

Primijećeni učinci vjerojatno bi bili još i veći da su školske ocjene objektivnije i valjanije mjere znanja i ponašanja učenika.

Nužno je istaknuti jednu ogradu uz rezultate ovog istraživanja. Naime, naši rezultati pokazuju važnost očeve nazočnosti i uključenosti u obiteljski život i napredak djeteta u obiteljima s dva roditelja. Oni se ne mogu generalizirati na obitelji s jednim roditeljem, u kojima bi odsutnost oca mogla negativno utjecati na obrazovni napredak djece, zbog nepovoljnije materijalne situacije a ne zbog manjka očeve uključenosti ili potpore majci (Entwisle & Alexander, 1995), ili u kojima majka povećanim angažmanom može osigurati uvjete djetetovog dobrog školskog uspjeha (Garfinkel & McLanahan, 1986). Međutim, u pogledu važnosti očeve nazočnosti za kvalitetnu socijalnu potporu, naši su rezultati u potpunosti u skladu s podacima dobivenim u obiteljima bez oca, koji pokazuju slabiju socijalnu prilagođenost, probleme ponašanja te slabije ocjene iz vladanja djece koja žive samo s majkom (Garfinkel & McLanahan, 1986; Hetherington et al., 1983).

Moguće je zaključiti da primijenjeni instrumenti, razrada varijabli i primijenjena analiza podataka omogućuje bolji uvid u unutarnju dinamiku varijabli "roditeljska

uključenost" i "socijalna potpora". Zanimljiv je rezultat istraživanja da je uloga oca ključna u obiteljskoj dinamici, te predlažemo daljnja istraživanja usmjerena na posredne i neposredne utjecaje očeve nazočnosti i angažiranosti u obiteljskim interakcijama. Valja još jednom naglasiti kako je moguće da dobiveni rezultati vrijede samo za naše ili nama slično socio-kulturno okruženje, u kojem se isprepliću tradicionalan i moderan sustav vrijednosti i odgovarajući oblici ponašanja u braku.

LITERATURA

- Allison, P.D. & Furstenberg, F.F. Jr. (1989), How marital dissolution affects children: Variations by age and sex, *Developmental Psychology*, 25 (4):540-549.
- Baumrind, D. (1991), The development of parenting style on adolescent competence and substance abuse, *Journal of Early Adolescence*, 11 (1):56-94.
- Conger, R.D., Conger, K.J., Elder, G.H., Lorenz, F.O., Simons, R.L. & Whitbeck, L.B. (1993), Family economic stress and adjustment of early adolescent girls, *Developmental Psychology*, 29 (2), 206-219.
- Dornbusch, S.M., Ritter, P.L., Leiderman, P.H., Roberts, D.F. & Fraleigh, M. J. (1987), The relations of parenting style to adolescent school performance, *Child Development*, 58 (4) 1244-1257.
- DuBois, D.L., Eitel, S.K., Felner, R.D., (1994), Effects of family environment and parent-child relationships on school adjustment during the transition to early adolescence, *Journal of Marriage and Family*, 56 (2):405-414.
- Dubow, E.F., Tisak, J., Causey, D., Hryshko, A. & Reid, G. (1992), A two year longitudinal study of stressful life events, social support and social problem-solving skills: Contributions to children's behavioral and academic adjustment, *Child Development*, 62 (2), 583-599.
- Entwisle, D.R. & Alexander, K.L. (1995), A Parent's economic shadow: Family structure versus family resources as influences on early school achievement, *Journal of Marriage and the Family*, 57(2):399-409.
- Estrada, P., Arsenio, W.P., Hess, R.D. & Holloway, S.D. (1987), Affective quality of the mother-child relationship: longitudinal consequences, *Developmental Psychology*, 23 (1):210-215.
- Fantuzzo, J.W., Davis, G.Z. & Ginsburg, M.D. (1995), Effects of parent involvement in isolation or in combination with peer tutoring on student self-concept and mathematics achievement, *Journal of Educational Psychology*, 87 (2): 272-281.
- Felner, R.D., Brand, S., DuBois, D.L., Adan, A.M., Mulhall, P.F., Evans, E.G. (1995), Socioeconomic disadvantage, proximal environmental experiences, and socioemotional and academic adjustment in early adolescence: Investigation of a mediated effects model, *Child Development*, 66 (2): 774-792.
- Garfinkel, I. & McLanahan, S. (1986), *Single mothers and their Children*, Washington D.C: Urban Institute.
- Grolnick, W.S & Slowiaczek, M.L. (1994), Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model, *Child Development*, 65 (1):237-252.
- Grych, J.H. & Fincham, F.D. (1990), Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework, *Psychological Bulletin*, 108 (1):267-290.
- Hetherington, E. M., Camara, K.A. & Featherman, D.L. (1983), Achievement and intellectual functioning of children in one-parent household, u: J.T. Spence (Ed.), *Achievement and achievement motives* (San Francisco: W.H. Freeman.

Kurdek, L.A. & Sinclair, R.J. (1988), Relation of 8 graders' family structure, gender and family environment with academic performance and school behavior, *Journal of Educational Psychology*, 80 (1): 90-94.

Kurdek, L.A., Fine, M.A. & Sinclair, R.J., (1995), School adjustment in sixth grade: Parenting transition, family climate and peer norm effects, *Child Development*, 66 (2):430-446.

Maccoby, E.E.(1992),The role of parents in the socialization of children: An historical overview, *Developmental Psychology*, 28 (6), 1006-1017.

Norušis, M.J. (1994), *SPSS Advanced Statistics 6.1*, SPSS, Chicago.

Obradović, J. (1990), Djeca razvedenih roditelja: Reakcije, prilagodba, emotivni, socijalni i kognitivni razvoj, *Primijenjena psihologija*, 11 (1):155-172.

Obradović, J., Bregović, V., Szabo, S., Tomljenović, I.(1992) Stabilnost braka roditelja i emotivne reakcije djece, *Socijalna psihijatrija*, 20 (1):1-106

Obradović, J., Lukinac, D., Radman, O. & Šiško, Z. (1992a), Bračni odnosi i stabilnost braka, *Revija za sociologiju*, 23 (3-4):147-168.

Shields, P., Gordon, J. & Dupree, D. (1983), Influence of parent practices upon the reading achievement of good and poor readers. *Journal of Negro Education*, 52,(2):436-445.

Steinberg, L., Elmen, J.D., Mounts, N.S. (1989), Authoritative parenting, psychosocial maturity and academic success among adolescents, *Child Development*, 60 (4),1424-1436.

Stevenson, D. L. & Baker, D.P. (1987), The family-school relation and the child's school performance, *Child Development*, 58 (4): 1348-1357.

Wertsch, J.V. & Tulviste, P. (1992), L.S. Vygotsky and contemporary developmental psychology, *Developmental Psychology*, 28 (3):548-557.

White, K.R. (1982),The relationship between socioeconomic status and academic achievement, *Psychological Bulletin*, 91 (3): 461-481.

THE INFLUENCE OF PARENTS' MARITAL EMOTIONAL HARMONY ON SCHOOL SUCCESS AND THE BEHAVIOUR OF CHILDREN

Mira Čudina-Obradović, Josip Obradović
Faculty of Philosophy, Zagreb

In order to determine the influence of marital harmony on school success and the behavior of children in school, a research has been conducted on 106 married couples in different stages of marital intactness/disturbance. Defined were 16 dimensions of marital harmony according to the presumption that marital relationships are more harmonious if the partners feel mutual love and respect, if they deem family duties as communal goals and if no forms of abuse exist in the marriage. By means of logistic regression the probability of influence of each of the defined variables of marital harmony on the increase of school success in general and of the grade reflecting behavior in children of the examined married couples has been determined. Most predictive were the father's involvement, the understanding of the need to solve all problems together and the father's love for the mother. The findings are interpreted in accordance with the model – quality parenthood as a "direct environmental influence", and with the model of social support.

DER EINFLUSS EMOTIONALER HARMONIE IN DER EHE DER ELTERN AUF SCHULISCHE LEISTUNGEN UND VERHALTEN DER KINDER

Mira Čudina-Obradović, Josip Obradović

Philosophische Fakultät, Zagreb

Um den Einfluß elterlicher Eheharmonie auf Leistungen und Verhalten der Kinder in der Schule festzustellen, wurden 106 Ehepaare, deren Ehen einen jeweils unterschiedlichen Grad an Intaktheit bzw. Zerrüttung aufwiesen, einer wissenschaftlichen Untersuchung unterzogen. Es wurden 16 verschiedene Dimensionen ehelicher Harmonie definiert, entsprechend der Voraussetzung, daß die eheliche Harmonie größer ist, wenn die Partner in gegenseitiger Liebe verbunden sind und einander respektieren, wenn sie die elterlichen Pflichten als gemeinsame Ziele verstehen und es in der Ehe zu keinerlei Formen der Gewalttätigkeit kommt. Durch das Verfahren logistischer Regression stellte man fest, daß jede der definierten Variablen ehelicher Harmonie wahrscheinlich Einfluß nehmen könnte auf die Steigerung der allgemeinen schulischen Leistungen sowie bessere Verhaltensnoten bei den Kindern der befragten Ehepaare. Am prädikativsten erwiesen sich die Anteilnahme des Vaters, die Einsicht, daß sämtliche Probleme einer gemeinsamen Lösung bedürfen, und die Liebe des Vaters zur Mutter. Die Interpretation der Untersuchungsergebnisse erfolgt in Übereinstimmung mit dem Modell qualitätvoller Elternschaft als "unmittelbaren Umwelteinflusses" und dem Modell der gesellschaftlichen Unterstützung.